

ÇOCUKLARDA VE ERGENLERDE ADLÎ PSİKİYATRİ UYGULAMALARI

72.

BÖLÜM

Çilem BİLGİNER¹

GİRİŞ

Çocuklarda ve ergenlerde adlî psikiyatri uygulamaları, adalet sistemine herhangi bir biçimde dâhil olmuş çocuğa ilişkin birçok farklı uygulamayı kapsar (1). Bu bölümün amacı, çocuk psikiyatristlerinden sıkça talep edilen adlî rapor konularını ve rapor yazım sürecinde hekimin dikkat etmesi gereken ayrıntıları örneklerle sunmaktır. Ayrıca adli psikiyatri uygulamaları çerçevesinde hekimlerin yakın ilişkide olduğu kurumlar ve ilgili mevzuat özetlenmiştir.

ÇOCUK HAKLARI VE ÇOCUK KORUMA KANUNU

Çocuklara özgü adalet sisteminin oluşmasında ve gelişmesinde çocuk haklarına ilişkin hukukî düzenlemeler büyük önem taşır. Uluslararası alanda çocukların korunmasına yönelik düzenlenmiş ilk metin, 1924 tarihli Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'dir. Bu metin, Türkiye Cumhuriyeti adına Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk tarafından 1928 yılında imzalanmıştır. Birleşmiş Milletler'in kurulmasının ardından 20 Kasım 1989'da oy birliği ile kabul edilmiş Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ise dünyada en çok ülkenin imza attığı uluslararası sözleşmedir. Türkiye'nin 1990 yılında imza attığı sözleşme, 1995 yılında Resmî Gazete'de yayımlanarak iç hukuk kuralına dönüşmüştür (2). Böylece Türkiye, yasal düzenlemelerini sözleşmeye uygun olacak biçimde düzenleyeceğine söz vermiştir. Sözleşmenin imzalanmasından on yıl sonra yürürlüğe giren Çocuk

Koruma Kanunu (ÇKK) ile korunmaya ihtiyacı olan çocukların (KİÖÇ) veya suça sürüklenen çocukların (SSÇ) korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir (3).

ÇOCUKLARA YÖNELİK KORUYUCU VE DESTEKLEYİCİ TEDBİRLER

Çocukların öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik koruyucu ve destekleyici tedbirler; danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma tedbirleridir (3).

Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümü konusunda yol göstermeyi amaçlayan, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) ve yerel yönetimlerin ilgili birimlerince yürütülen rehberlik tedbidir. Eğitim tedbiri, çocuğun bir eğitim kurumuna devamını; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir kursa veya işyerlerine yerleştirilmesini amaçlayan, MEB veya AÇSHB birimlerince yürütülen tedbidir. Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, AÇSHB'nin bakım hizmeti modellerinden yararlandırılmasına yönelik tedbidir. Barınma tedbiri, barınma yeri olmayan veya hayatı tehlikede olan çocuklu kimselere uygun barınma yeri sağlamaya yönelik AÇSHB, MEB veya yerel yönetim birimlerince yürütülen tedbidir.

¹ Doktor Öğretim Üyesi, KTÜ Tıp Fakültesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları AD, cilemcolak@yahoo.com
ORCID iD: 0000-0003-3375-3183

yene ile görevlendirilen hekim, bilirkişi görevini yerine getirirken zorunlu saydığı soruları, hâkim, Cumhuriyet savcısı ve müdafî bulunmadan da mağdur, şüpheli veya sanığa doğrudan doğruya yöneltebilir. Öte yandan hazırlanan raporda, çözümünü uzmanlık, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hususlar dışında açıklama yapılamayacağı, hâkim tarafından yapılması gereken hukukî nitelendirme ve değerlendirmelerde bulunamayacağı belirtilir (CMK md. 67/3). Yani, hekimlerin kendilerinden istenen tıbbî değerlendirmeleri, verilen süre içinde mahkemeye bildirmek ile yükümlü olduğu ancak hukukî değerlendirmede bulunamayacakları kanunla sabittir.

SONUÇ

Çocuklarda ve ergenlerde adli psikiyatri uygulamaları, multidisipliner bir ekip çalışması gerektiren, hekimin, kendi adli hekimlik sorumluluğu kadar çocuk haklarına yönelik sorumluluklarını da bir bütün olarak ele almasını gerektiren bir çalışma alanıdır. Bu kapsamda, çocuğun üstün yararını gözetken kurumsal iş birliği öne çıkar. Ancak hâlen ülkemizde, çocuğa hizmet sunan kamu kurumları, çocuk hakları alanında sorumluluk alan sivil toplum kuruluşları ve çocuk ruh sağlığı çalışanları arasında etkin bir iş birliğinden söz etmek mümkün değildir. Çocuğun üstün yararı ilkesi ile adli psikiyatri uygulamaları alanında hekimlerin güçlendirilmesi, kurumsal iş birliğinin artırılması ve kurulan bağın denetlenmesini içeren yeni ülke politikalarına ihtiyaç olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

1. Şişmanlar ŞG, Biçer Ü, Coşkun A. Adli Psikiyatri. In: Akay Pekcanlar A, Ercan E, Perçinel İ, Akyol Ardıç Ü, Karakoç Demirkaya S, Güler AS, Alşen Güney S, Öztürk Y, Yazıcı KU, editors. Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları. Ankara: Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği Yayınları, 2016;p.450-470.
2. Kurt LS. Çocuk haklarına ilişkin temel uluslararası belgeler ve Türkiye uygulaması. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi. 2016;16(36):99-127.
3. Çocuk Koruma Kanunu 2005. [cited 2019 Nov 25] Available from: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf>
4. Çocuk Koruma Kanunu'na göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik 2006. [cited 2019 Nov 25] Available from: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/12/20061224-1.htm>
5. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Çocuk Yuvaları Yönetmeliği 1999. [cited 2019 Nov 25] Available from: <https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4436&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=>
6. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik 2008. [cited 2019 Nov 25] Available from: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/10/20081005-1.htm>
7. Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik 1995. [cited 2019 Nov 25] Available from: https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/um_yetistirme_yurtlari.pdf
8. Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği 2015. [cited 2019 Nov 25] Available from: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/03/20150329-1.htm>
9. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). Güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk istatistikleri [serial online]. c2017 [cited 2019 Nov 25] Available from: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=98&locale=tr>
10. Bilginer C, Hesapçıoğlu S, Kandil S. Bir Üniversite hastanesine adli psikiyatrik muayene amacıyla gönderilen çocuk ve ergenlerin değerlendirilmesi. Türkiye Klinikleri J Foren Med 2012;9(1):20-7.
11. Aksu H, Karakoç Demirkaya S, Gürbüz Özgür B, Gün B. Aydın ilinde bir yıldaki çocuk ve ergen adli olguların değerlendirilmesi. Anadolu Psikiyatri Derg 2013;14:369-377.
12. Gümüştas F, Yulaf Y, Gökçe S, Sağlam S, Koyuncu Kütük E. Adıyaman ilinde çocuk ve ergen psikiyatrisi polikliniğine yönlendirilen adli olguların bir yıllık geriye dönük incelenmesi. Cukurova Medical Journal 2014;39(2):280-289.
13. Eray Ş, Murat D, Uçar HN. Çocuk psikiyatri polikliniğine adli rapor amacıyla yönlendirilen olguların klinik ve sosyodemografik özelliklerinin değerlendirilmesi. Uluğdağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 2018;44(3):173-177.
14. Türk Ceza Kanunu 2004. [cited 2019 Nov 25] Available from: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>
15. Steinhausen HC, Metzke CW. Risk, compensatory, vulnerability, and protective factors influencing mental health in adolescence. Journal of Youth and Adolescence 2001;30(3):259-280.
16. Eyüboğlu M, Eyüboğlu D. Suça sürüklenen çocuklarda psikiyatrik bozukluklar, sosyodemografik özellikler ve risk faktörleri. Klinik Psikiyatri 2018;21:7-14.
17. Development Services Group. "Risk Factors for Delinquency" [document on the Internet]. Literature review. Washington DC: Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. [cited 2019 Nov 25] Available from: <https://www.ojjdp.gov/mpg/litreviews/Risk%20Factors.pdf>
18. Bilginer SÇ, Hızarcı S, Çekin Yılmaz B et al. Suça sürüklenen çocuklarda adli psikiyatrik değerlendirme: Koruyucu hizmetlerin neresindeyiz? Oral presentation session presented at: 16. Adli Bilimler Kongresi; 2019 Nisan 4-7; İzmir, Türkiye.
19. Gökçen C, Dursun OB. Bir eğitim hastanesi çocuk psikiyatri birimine gönderilen adli olguların incelenmesi.

- Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi 2012;25:238-243.
20. Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu 2005. [cited 2019 Nov 25] Available from: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/kanunlar/denetimli-serbestlik-hizmetleri-kanunu.pdf>
 21. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı [homepage on the Internet]. c2015 [updated 2019 Nov 18; cited 2019 Nov 25] Available from: <http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/>
 22. Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük 2006. [cited 2019 Nov 25] Available from: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/2.5.200610218.pdf>
 23. Bulgurcuoğlu SE, Çamur Duyan G. Hükümlü çocuklar: İstanbul ve Ankara çocuk eğitimevi örneği. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi 2019;30: 167-190
 24. Ceza Muhakemesi Kanunu 2004. [cited 2019 Nov 25] Available from: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5271.pdf>.
 25. Keser N, Yüksel F, Odabaşı E et al. Forensic Interview in the Hospital Room. Poster session presented at: XIX. ISPCAN International Congress on Child Abuse and Neglect; 2012 September 08-12; İstanbul, Turkey.
 26. **Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 7188 Sayılı Kanun 2019.** [cited 2019 Nov 25] Available from: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/10/20191024-25.htm>
 27. Mağdur Hakları Daire Başkanlığı [homepage on the Internet]. c2014-2018 [updated 2019 Nov 11; cited 2019 Nov 25] Available from: <http://www.magdur.adalet.gov.tr/ago-nedir-01587>
 28. Bilginer SÇ, Çalışkan D. Çocuğu istismardan korumada yeni bir yaklaşım: Çocuk izlem merkezleri. In: Kepenekçi Karaman Y, Taşkın P, editors. Prof. Dr. Emine Akyüz'e armağan. Ankara: PEGEM Akademi Yayınları, 2018; p. 119-127
 29. Akco S, Dağlı T, İnanıcı MA et al. Child abuse and neglect in Turkey: Professional, governmental and non-governmental achievements in improving the national child protection system. Paediatr Int Child Health 2013;33(4):301-309.
 30. European Barnahus Quality Standarts. Guidance for Multidisciplinary and Interagency Response to Child Victims and Witnesses of Violence [document on the Internet]. PROMISE Project Series [cited 2019 Nov 25] Available from: <https://www.childrenatrisk.eu/promise/wp-content/uploads/2017/06/PROMISE-European-Barnahus-Quality-Standards.pdf>
 31. Çocukla Adli Görüşmeci Sertifikalı Eğitim Programı 2017. [cited 2019 Nov 25] Available from: <https://dosya-merkez.saglik.gov.tr/Eklenti/8608,cocukla-adli-gorusmeci-standartlaripdf.pdf?0>
 32. Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü Sağlık Hizmetleri Dairesi Başkanlığı [homepage on the Internet]. c2019 [updated 2019 Oct 13; cited 2019 Nov 25] Available from: <https://khgmsaglikhizmetleridb.saglik.gov.tr/TR,43119/cocuk-izlem-merkezi-cim-listesi.html>
 33. Eyüpoğlu A. Cinsel İstismar Mağduru Çocuk İfadelerinin Ölçüt Bazlı İçerik Analizi (CBCA). Güvenlik Bilimleri Dergisi 2012;1(1):1-21
 34. Priebe G, Svedin CG. Child sexual abuse is largely hidden from the adult society: An epidemiological study of adolescents' disclosures. Child Abuse Negl 2008;32:1095-1108.
 35. Schaeffer P, Leventhal JM, Asnes AG. Children's disclosures of sexual abuse: Learning from direct inquiry. Child Abuse Negl 2011;35(5):343-352.
 36. Pereda N, Guilera G, Fornis M, Gomez-Benito J. The international epidemiology of child sexual abuse: a continuation of Finkelhor. Child Abuse Negl 2009;33:331-342.
 37. Brown AB, Lewis CN, Lamb ME. Preserving the past: An Early interview improves delayed event memory in children with intellectual disabilities. Child Dev. 2015;86(4):1031-1047.
 38. Koçtürk N, Bilginer C. Negative reactions to the sexually abused victims, withdrawing the complaint and outcomes of the litigation: The first data from Turkey. The Journal of Forensic Psychiatry and Psychology 2019;30(1):152-166
 39. Anderson J, Ellefson J, Lashley J, Miller AL, Olinger S, Russell A, Stauffer J, Weigman J. The corner house forensic interview protocol: Ratac. The Thomas M. Cooley Journal of Practical and Clinical Law 2010;12:194-331
 40. Faller KC. Forty years of forensic interviewing of children suspected of sexualabuse, 1974-2014: Historical benchmarks. SocSci2015;4:34-65.
 41. Amadoa BG, Arcea R, Fariñab F. Undeutsch hypothesis and criteria based content analysis: A meta-analytic review. The European Journal of Psychology Applied to Legal Context 2015;7:3-12.
 42. Santtila P, Roppola H, Runtti M, Niemi P. Assessment of child witness statements using Criteria-Based Content Analysis (CBCA): The effects of age, verbalability, and interviewer's emotional style. Psychology Crime and Law 2000;6:159-179.
 43. Trocmé N, Bala N. False allegations of abuse and neglect when parents separate. Child Abuse Negl 2005;29(12):133- 145.
 44. Karanfil R, Akçan R, Orhan Ö. Çocuğun Cinsel istismarı ile ilgili asılsız iddialar ve paranoid bozukluk: İki olgu sunumu. Turk Psikiyatri Derg 2011;22(1):53-57.
 45. Bilginer SC, Cayrat E. Obsessive sexual thoughts or sexual abuse? Treatment of sexual thoughts and compulsive confession with fluoxetine in an 8 year old girl. Poster session presented at: 27th National Child and Adolescent Psychiatry Congress; 2017 May 10-13; İzmir, Turkey.
 46. Bilginer Ç, Hesapçioğlu S, Kandil S. Çocukluk çağı cinsel istismarı: Mağdur ve sanık açısından çok yönlü bakış. Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi 2013;26:55-64.
 47. Fis NP, Arman A, Kalaca S, Berkem M. Psychiatric evaluation of sexual abuse cases: A clinical representative sample from Turkey. Child Youth Serv Rev 2010;32:1285-1290.
 48. Ayraller Taner H, Çetin FH, Işık Y, İşeri E. Cinsel istismara uğrayan çocuk ve ergenlerde psikopatoloji ve ilişkili risk etkenleri Anadolu Psikiyatri Derg 2015;16(4):294-300.
 49. Soylu N, Şentürk P, Ayaz M, Sönmez S. Study of factors affecting mental health in sexually abused children

- and adolescent. *Anadolu Psikiyatri Derg* 2012;13:292-298.
50. Yektaş Ç, Tufan AE, Büken B, Nurteri Çetin N, Yazıcı M. Cinsel istismar mağduru çocuk ve ergenlerde istismar ve istismarcıya ilişkin özelliklerin ve psikopatoloji ile ilişkili risk etkenlerinin değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Derg* 2018;19(5):501-508
 51. Çıkılı Uytun M, Yılmaz R, Öztop DB, Özdemir Ç. Cinsel istismara uğrayan çocuk ve ergenlerin kendine zarar verme, intihar davranışı ve psikiyatrik bozukluklar açısından değerlendirilmesi. *Adli Tıp Bülteni* 2016;21(3):137-143.
 52. Finkelhor D, Berliner L. Research on the treatment of sexually abused children: A review and recommendations. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 1995;34:1408-1423.
 53. Putnam FW. Ten-year research update review: Child sexual abuse. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 2003;42(3):269-278.
 54. Koçtürk N, Ulaş Ö, Bilginer C. Career development and educational status of the sexual abuse victims: The first data from Turkey. *School Mental Health* 2019;11(1):179-190
 55. Bilginer C, Kütük MÖ. Çocuk Evlilikleri. *Türkiye Klinikleri J Child Psychiatry-Special Topics*. 2017;3(3):188-194.
 56. Briscoe Smith AM, Hinshaw SP. Linkage between child abuse and attention deficit hyperactivity disorder in girls: Behavioral and social correlates. *Child Abuse Negl* 2006;30:1239-1255.
 57. Bilginer C. Oyun Döneminde Cinsel Eğitim. In: İşeri E, Güney E, Torun Taş Y, editors. *Oyun Dönemi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*. Ankara: Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği Yayınları, 2018; p. 217-229.
 58. De pa'ul J, Domenech L. Childhood history of abuse and child abuse potential in adolescent mothers: a longitudinal study. *Child Abuse Negl* 2000;24(5):701-713.
 59. Wu SS, Ma CX, Carter RL et al. Risk factors for infant maltreatment: a population-based study. *Child Abuse Negl* 2004;28:1253-1264.
 60. Wahi A, Zaleski KL, Lampe J, Hively P, Koski A. The Lived Experience of Child Marriage in the United States. *Soc Work Public Health* 2019;34(3):201-213.
 61. Alşen Güney S, Bağ Ö, Cevher Binici N. An Overview of a Hospital-Based Child Advocacy Center's Experience from Turkey. *J Child Sex Abus* 2018;27(5):476-489.
 62. Bilginer C, Bağ Ö, Yılmaz Cekin B. Traumatic Childhood Experiences and Psychiatric Outcomes of Adolescent Mothers in Turkey. *J Child Sex Abus* [published online: 2019 Nov 06]
 63. Siegel RS, Brandon AR. Adolescents, pregnancy, and mental health. *J Pediatr Adol Gynec* 2014;27(3):138-150.
 64. Ugur C, Sireli O, Esenkaya Z, Yaylali H, Duman NS, Kılıç BG. Cinsel istismar mağdurlarının psikiyatrik değerlendirilmesi ve izlemi: Son dört yıllık deneyim. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 2012;19(2):81-86.
 65. Fazlıoğlu Er A. Sağlık tedbiri kapsamında tedavisi yürütülen çocukların ve ailelerinin psikososyal özelliklerinin sosyal hizmet perspektifinden değerlendirilmesi. *Journal of International Social Research* 2019;12(64):735-742.
 66. Türk Medeni Kanunu 2001. [cited 2019 Nov 25] Available from: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf>
 67. Adli Görüşme Odaları (AGO) Kırılğan gruplar, özellikli durumlar ve adli görüşme süreçleri uzman modülü. [document on the Internet]. Mağdur Hakları Daire Başkanlığı [cited 2019 Nov 25] Available from: <http://www.magdur.adalet.gov.tr/ago-kirilgan-gruplar--ozellikli-durumlar-ve-adli-gorusme-surecleri-kitabi--01692>
 68. Güler G. Ebeveyn yabancılaştırma sendromu ve boşanma. *Türkiye Klinikleri J Child Psychiatry-Special Topics* 2017;3(3):225-228
 69. Hasta Hakları Yönetmeliği 1998. [cited 2019 Nov 25] Available from: <https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4847&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=hasta%20haklar%C4%B1>